

Дворніна А.В.,
студентка групи МВ-3

Войтюк О.С.,
доктор філософії, старший викладач кафедри
міжнародних відносин і політичного менеджменту,
Державний університет «Житомирська політехніка», м. Житомир

ЕВОЛЮЦІЯ РОЗУМІННЯ ДИПЛОМАТІЇ: ВІД НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ ДО МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Нині, в умовах зростання значної кількості міжнародних конфліктів та активізації процесу глобалізації, дипломатія відіграє роль найбільш застосовуваного механізму співпраці на усіх рівнях міждержавної взаємодії. Сучасне розуміння дипломатії як мистецтва переговорів сформувалося на тлі ключових історичних і геополітичних змін, які відбувалися у точках біфуркації міжнародних відносин, де на кожному етапі розвитку вдосконалювалися стратегії ефективних домовленостей із союзниками та противниками для збереження власних інтересів, захоплення чужих територій або підтримки нейтралітету. Актуальність теми зумовлена необхідністю дослідження змін, які зазнали традиційні дипломатичні практики в умовах викликів і загроз міжнародної політики у XXI ст. Сучасний етап розвитку міжнародних відносин вимагає ретельного аналізу модифікацій дипломатичних підходів для ефективного реагування на ці зміни.

Метою наукової розвідки є визначення процесів трансформації дипломатії під впливом глобальних політичних факторів та їхнього впливу на формування нових стратегій міжнародної співпраці.

Найдавніші племінні та державні утворення відчували необхідність домовлятися з найближчими сусідами під впливом небезпек, які їм загрожували. Для того, щоб уникнути кривавих воєн або масового голоду, жителям Стародавнього Сходу необхідно було вирішувати конфлікти між етносами, які співіснували на суміжних територіях, якнайбільш мирними способами. Вони уклали угоди щодо обміну критично важливими ресурсами. Проблеми вирішували за допомогою простої та прагматичної неформальної комунікації [3].

Можна вважати, що саме у Стародавній Греції та Римі розпочинається дипломатія. Антична Греція суттєво вплинула на розвиток дипломатичних практик. З метою збереження і примноження територій, тут започаткували: укладання усних і письмових домовленостей; відрядження посольських місій; послуги проксеноса, який виконував роль переговорника від імені окремого народу чи ворогуючої сторони під час конфлікту. Ці ж практики перейняла Римська імперія, яка модифікувала їх для досягнення власних цілей на світовій арені. Римський сенат мав широкий спектр обов'язків для досягнення політичних цілей Риму за допомогою контролю, збройного залякування, стратегічної розвідки та документування домовленостей [3].

У Середньовіччі було створено першу установу (відомство, що відповідало за зовнішні зносини), яку частково можна охарактеризувати як дипломатичну. У цей період виробили механізм відбору і прийому послів. Це сприяло поширенню європейським континентом такого поняття як «посольська служба» [1, с. 23-24]. Суттєвим важелем впливу на міжнародні відносини та політику держав цього часу стала католицька церква, якій належала політична та економічна влада. Духовенство проголошувало себе посланниками Бога та застосовувало такі методи ведення міжнародних відносин, як стримування агресії за допомогою насильницького та добровільного поширення релігійних догм, підкупів для прийняття потрібних політичних рішень і для розвідування важливої інформації, а також нацьковування суперників [3].

Протягом кількох століть церква, насамперед визначала політичний вектор розвитку держав, що поставали на європейському континенті, проте її авторитет поступово занепав унаслідок Реформації. Почали утворюватися перші централізовані уряди, які прагнули поширювати власні державні інтереси та обмінюватися інформацією за допомогою постійних дипломатичних місій й представництв на територіях інших держав. У XVI-XVII ст., ця практика помітно вплинула на формування класичної дипломатії. Період тривалої релігійної боротьби на європейському континенті та поступового утворення нових механізмів державного регулювання міжнародних відносин завершився Тридцятилітньою війною (1618-1648 рр.). Вестфальський мир, підписаний у

1648 р. (по завершенню війни), став важливим етапом в еволюції дипломатії та розвитку міжнародних відносин [4, с. 183-184].

У XVII ст. розпочалася Вестфальська система міжнародних відносин, яка розподілила політичні потужності європейського континенту нерівномірно - у геополітичному просторі виокремилися сильні держави, які конкурували між собою. У період від 1648 р. до Віденського конгресу 1814-1815 рр. дипломатія перетворювалася в потужний інструмент стримування війни та налагодження співпраці [4, с. 184]. Поступово на територіях «великих держав» створювалися дипломатичні корпуси; влаштовували дипломатичні конгреси для колективного обговорення питань міжнародної політики, безпеки і права; виробляли правила дипломатичного етикету та укладення протоколів. Незважаючи на позитивні дипломатичні практики, в кінці XVIII - 1 пол. XIX ст. спалахнули Французька революція та Наполеонівські війни. Віденська конференція тимчасово відновила баланс сил у європейській системі міжнародних відносин та утвердила роль професійного дипломатичного корпусу як ключового елемента у забезпеченні миру в міжнародних взаєминах. Під час цього конгресу виділили три категорії дипломатів: послы, посланники та повірені у справах [1, с. 28; 4, с. 185-186].

Створення системи дієвих дипломатичних інститутів, норм і практик протягом кількох століть завершило добу постійних масштабних збройних конфліктів, але не унеможливила їх. На початку XX ст. Європейський континент вибухнув Першою світовою війною (1914-1918 рр.), а через менш ніж півстоліття – Другою світовою війною (1939-1945 рр.). У міжнародних відносинах настав період, коли виникла необхідність перегляду підходів не лише до механізмів регіональної співпраці та вирішення конфліктів, а й до визначення основних напрямів колективних дипломатичних зусиль, що спрямовані на підтримку глобального миру. Однією з ключових подій, яка змінила парадигму дипломатії, стало заснування Організації Об'єднаних Націй у 1945 р. [1, с. 32]. З цього історичного моменту дипломатичні переговори перетворилися на багатосторонні домовленості; регіональні утворення, іноді, заміняють союзи, а державний суверенітет гарантує та захищає низку механізмів забезпечення міжнародного миру.

У ХХ-ХХІ ст. розвивається різноманітність форм дипломатії - посольства виконують комплексні функції, які охоплюють питання внутрішньої політики, встановлення та підтримання дружніх відносин з країною перебування, а також консульські питання. Водночас з метою охоплення широкого спектру глобальних проблем, активно функціонують і взаємодіють міжнародні організації спеціалізованого спрямування. Уся діяльність дипломатичних установ і представників орієнтована на досягнення надзвичайно важливої мети - забезпечення світового добробуту та миру [2].

Отже, еволюція концепції дипломатії ґрунтується на адаптації та модифікації усталених дипломатичних практик, які ефективно реагували на виклики на окремих етапах розвитку міжнародних відносин. Крім того, важливим є систематичне впровадження нових механізмів дипломатії у вирішенні основних глобальних і транскордонних проблем з метою її подальшого комплексного вдосконалення.

Список використаних джерел:

1. Величко К. Ю. Основи дипломатії: КЛ. Харків: ДБТУ, 2024. 103 с.
2. Хвіст В., Мариніч В. Еволюція сучасної моделі дипломатії. *Acta de Historia & Politica: Saeculum XXI*. 2023. № 06. С. 126-133. URL: <http://surl.li/ylncur> (дата звернення: 04.12.2024).
3. Ghosh K. The Evolution of Diplomacy: From Classical to Modern. URL: <http://surl.li/iciwkl> (дата звернення: 04.12.2024).
4. Nigro L. J. Theory and practice of modern diplomacy: origins and development to 1914. *Volume I: theory of war and strategy*. 2010. P. 173-186. URL: <http://www.jstor.org/stable/resrep12114.16> (дата звернення: 02.12.2024).